

Respons

Irak: Polygami og æresrelaterte problemstillinger

- Hvor vanlig er polygami?
- Hvem bestemmer over en gift kvinne, som har blitt forlatt av ektefellen?
- Hvor skamfullt er det at en kvinne bor alene (uten mann) etter at mannen har reist fra henne med sin andre kone?
- Hvor sannsynlig er det at en bror må reagere på et utroskapsrykte om sin egen søster, fremsatt av et nært familiemedlem, selv om ryktene tilbakevises av alle i nærområdet?
- Er det vanlig at en bror truer med å drepe sin egen søster, som er gift med en mann som har forlatt henne, på grunn av et påstått utenomekteskapelig forhold?
- Er det vanlig å bruke megling i slike saker? I hvilken grad har moren og hennes familie (morbror) noe å stille opp med mot kvinnens familie på farssiden?

Hvor utbredt er polygami?

Polygami økte i omfang på 90-tallet på grunn av den økonomiske krisen som fulgte i kjølvannet av Iran-Irak-krigen. En annen medvirkende faktor er Iraks kvinneoverskudd som følge av flere år med krig (Ayoubi 2011).

Polygami er under visse betingelser lov i Irak, ifølge artikkel 3 i Personstatusloven av 1959. Dersom en mann har mulighet til å forsørge flere koner, kan han, dersom dommeren finner det tilrådelig, gifte seg med inntil fire koner. Denne loven ble endret i den kurdiske selvstyrere regionen (KRI) i 2008, og ifølge ny lov er polygami nå forbudt der (Keli 2010). Loven gir kun unntak for menn som er gift med en kone som ikke kan få barn. I slike tilfeller kan mannen gifte seg med en kone nummer to, dersom den første konen aksepterer dette. Ekteskap med flere enn to koner er ikke lov.

Loven har imidlertid ikke lyktes i å avskaffe flerkoneri totalt i den kurdiske regionen da myndighetene ikke har forhindret en mann å inngå et nytt ekteskap i en by utenfor KRI (Frazer 2011). Omfanget av polygami i KRI skal riktignok ha blitt redusert de siste årene, men på grunn av smutthullene i loven, kunne 450 kurdiske menn i 2013 inngå ekteskap med kone nummer to utenfor den kurdiske selvstyrere regionens jurisdiksjonsområde, henholdsvis i Kirkuk, Mosul og Makhmour (Rudaw 2014).

Ifølge nasjonal statistikk fra 2011 (Multiple Indicator Cluster Survey) er 6.1 prosent av alle gifte kvinner i Irak i alderen 15-49 år gift med en mann som har flere koner (COSIT 2011). Andelen er noe lavere i KRI (5.7 prosent) enn i Sentral- og Sør-Irak (6.2 prosent). Det er også forskjell på by og land. Fem prosent av gifte kvinner i aldersgruppen 15-49 år i byer lever i polygame ekteskap, mens dette er tilfellet for 8,9 prosent i rurale strøk. Mens det er rundt 10-11 prosent av kvinner i 40-års alderen som lever i polygame ekteskap, er andelen mellom 1-2 prosent blant yngre kvinner (15-25 år). Disse tallene er ikke i seg selv en indikasjon på at polygami praktiseres i mindre grad nå enn tidligere, men de viser likefult at det i dag er få unge kvinner som inngår ekteskap med en mann som allerede er gift.

For enker som ikke lenger har noen forsørgere, kan imidlertid et ekteskap med ny mann, selv om han er gift fra før, være den eneste muligheten til å forsørge seg selv og barna (Ayoubi 2011).

Hvem bestemmer over en gift kvinne, som har blitt forlatt av sin ektefelle? Er det hennes fars familie eller ektefellens familie?

Så lenge kvinnen fortsatt er gift, skal hun adlyde ektemannen, så fremt han forsørger henne. Dersom han blir borte over lengre tid, og hverken gir lyd fra seg eller forsørger henne, kan hun flytte tilbake til sin egen familie (foreldre eller bror). Da vil det være hennes far, eller annen nær mannlig slektning som vil fungere som hennes verge, og dermed utøve innflytelse på hennes livsvalg. Dette er regulert i seksjon to i Personstatusloven av 1959.

En kone som blir forlatt av sin ektemann over tid (to år eller mer) har rett til skilsmisse, ifølge Personstatuslovens paragraf 43. Dersom han ikke oppfyller forsørgerkravet, og ikke heller gjør det etter et pålegg innen 60 dager, opphører også hans rett til å være gift med henne.

Det vanligste er at en forlatt eller skilt kvinne enten blir boende alene, dersom hun er godt voksen og kan forsørge seg selv, eller at hun flytter hjem til egne foreldre, eventuelt til en bror, eller i nærheten av egen slekt (Landinfo 2010). Dersom hun har et godt forhold til sine svigerforeldre, kan hun også bo hos dem, dersom paret fortsatt er gift. Her er det ingen faste regler som gjelder, men tradisjonell praksis er at kvinner som av ulike årsaker har blitt enslige, søker hjem til sin egen familie dersom mannen har forlatt henne¹. Dersom paret fortsatt er gift, kan hun bo alene, men over tid vil det kunne være vanskelig for henne.

Hvor skamfullt er det at en kvinne bor alene (uten mann) etter at mannen har reist fra henne med sin andre kone?

Dersom ektemannen forsørger henne, behøver det ikke å være skamfullt, all den tid han har en legitim grunn til å være fraværende. Dersom han derimot ikke forsørger henne, kan det være skambelagt for en kvinne å bli boende alene over tid. Dette vil være tilfelle uavhengig av årsak til mannes forsvinning. Dette ble tatt opp med representanter for den irakiske menneskerettighetsorganisasjonen Iraq Al-Amal, som jobber spesielt med å styrke kvinners rettigheter i Irak, i et møte i Oslo i 2011. Det som ble sagt om dette er referert i Landinfos

¹ En studie av kvinnelige husholdledere foretatt av ICRC i fem provinser i 2010 fant imidlertid at kun 26 prosent av enkene som var intervjuet, flyttet tilbake til egen familie eller til svigerfamilien etter at de mistet mannen sin. Kvinnene som bodde alene hadde valgt dette fordi de ikke ønsket å være en byrde for familiene sine (ICRC 2011).

respons *Irak: Spesifikke problemstillinger knyttet til tvangsekteskap og skilsmisse*, fra 30. september 2011. Der står det følgende:

[...] representanter for Al-Amal vedgikk i møte med Landinfo at det kan være vanskelig for kvinner å bli boende som gift i Irak dersom ektemannen er bosatt i utlandet over lengre tid. Separasjon over kortere tid kan aksepteres, men dersom utsiktene for kvinnen til å følge etter sin mann er dårlige, kan det bli en uholdbar situasjon for henne. På spørsmål om det ble forbundet med skam å bli boende hos sine foreldre uten ektemannen, svarte representantene for Al-Amal bekreftende, vel og merke dersom ordningen varer så lenge som et par år. De la vekt på at gjeldende samfunnsnorm er at ektepar bor sammen.

Hvilken konsekvens slik skam eventuelt vil kunne få for en kvinne i en slik situasjon, er det ikke noe direkte svar på. En mulighet er å flytte hjem til familien, som fortsatt gift kvinne, eller som skilt, dersom hun eller familien hennes ønsker det. Dersom hun fortsatt er relativ ung, kan hun føle et press på å gifte seg på nytt.

Hvor sannsynlig er det at en bror må reagere på et utroskapsrykte om sin egen søster, fremsatt av et nært familiemedlem, selv om ryktene tilbakevises av alle i nærområdet?

Et rykte om at en kvinne har begått utroskap eller har hatt et utenomekteskapelig forhold kan i verste fall lede til æresdrap. Forholdet skal strengt tatt være bevist, men det lar seg ofte ikke gjøre. Derimot vil et rykte om en kvinnes usømmelig adferd kunne være tilstrekkelig for at en hel familie vanæres (Iraq al-Amal, møte 2014). I slike tilfeller kan kvinnen bli drept selv om det ikke foreligger bevis på umoralsk oppførsel.

Generelt sett vil det neppe være i en families interesse å selv bidra til ryktespredning om et kvinnelig familiemedlem. Krav om å gjenopprette en families ære kommer gjerne fra lokalsamfunnet som følge av at en kvinne har utført umoralske handlinger. Dersom ingen utenom nær familie vet om hva som har skjedd, kan ryktet om kvinnes moralske dyd opprettholdes utad, og familien beholder sin ære. Dette behøver ikke å bety at kvinnen forblir straffet, for dersom noen i familien vet at hun har brutt normer og regler for moralsk oppførsel, må familien sørge for at dette ikke skjer igjen. Da kan hun bli straffet på andre måter, enten med vold, isolasjon og/eller bevegelsrestriksjoner.

Når det oppstår et rykte om at et kvinnelig familiemedlem har begått utroskap, vil mange brødre og fedre føle seg forpliktet til å undersøke forholdet fordi et slikt forhold vil vanære dem også. Dersom ryktene er satt ut av kvinnens svigerinne, vil hennes mann komme i en lojalitetskonflikt mellom ektefelle og søster. For å redde sin egen og konas ære, vil han kunne føle seg forpliktet til å straffe søsteren, men vi har ingen konkrete eksempler å vise til av denne type. Fullstendig grunnløse anklager fremsatt av en manns kone mot hans egen søster, kan, i teorien, like gjerne føre til at hans kone kan bli utsatt for represalier.

I de tilfeller der kvinnen har støtte fra deler av familien og flertallet i nabolaget, er det mindre opplagt at broren må ta affære. Dersom det ikke foreligger noe krav om å gjenopprette familiens ære, så er det ingen grunn til å foreta noen straffereaksjoner mot søsteren.

Er det vanlig at en bror truer med å drepe sin egen søster, som er gift med en mann som har forlatt henne, på grunn av et påstått utenomekteskapelig forhold?

Dersom en bror mener det er høyst sannsynlig at søsteren har hatt et utenomekteskapelig forhold, så kan han absolutt reagere på det. En kvinne, selv om hun er gift, bærer fortsatt sitt

opprinnelige familienavn, og dersom hun opptrer umoralsk og faller i vanære, så vanærer det også hennes egen familie. Dersom det skulle være slik at æresdrap er et aktuelt virkemiddel i kvinnens familie, så risikerer hun å bli drept av en fra sin egen slekt. Det finnes også flere eksempler på at ektemannen tar affære i slike saker (Bahaddin 2010). En kvinnes utroskap er krenkende både for ektemannen og for hennes egen familie.

Er det vanlig å bruke megling i slike saker? I hvilken grad har moren og hennes familie (morbror) noe å stille opp med mot kvinnens familie på farssiden?

Det er vanlig å forsøke å løse konflikter ved megling i Irak, selv i æressaker. Så lenge anklagen er kjent utad, er det ikke uvanlig at de som tror på kvinnens uskyld prøver å overbevise den andre parten om dette. Dersom det er slik at deler av familien og lokalsamfunnet tror på kvinnens uskyld, så burde konflikten kunne legges død. Dette fordi kvinnens familie da ikke er vanæret, og da bortfaller behovet for å gjenopprette familiens ære.

Dersom et æresrelatert problem kun involverer personer innen en familie, kan man megle innad i familien og prøve å komme til en minnelig løsning. I krevende saker, kan man innhente betrodde folk utenfra for å bistå i meglingen.

I saker der flere familier er involvert, er det naturlig at de meglende partene består av familiemedlemmer fra begge sider, samt nøytrale meglingspartnere.

Hvem som sitter på det sterkeste kortet i en slik sammenheng vil variere fra familie til familie, men dersom det kun foreligger grunnløse anklager, som ingen i nærmiljøet tror på, mot en kvinne, så har broren en dårlig sak dersom han ikke har støtte fra familieoverhodet. Dersom det imidlertid er slik at flere av kvinnens brødre mener det er hold i anklagene, og de har støtte fra ledende medlemmer av familien, så kan de beslutte å ta kvinnens liv for å gjenopprette hele familiens ære. Dette selv om det ikke foreligger krav fra samfunnet rundt til å gjøre det.

Det kan forekomme at brødre, eller andre familiemedlemmer, agerer med æresmotiv mot et kvinnelig familiemedlem, selv uten at slekten har blitt enige om dette. Et eksempel på det fant sted i Sulaymaniya i 2010 (Leland og Abdulla 2010). Da tok noen brødre livet av sin svoger og skjøt sin søster som følge av at de hadde giftet seg uten familiens samtykke. Dette på tross av at parets to familier hadde kommet til enighet om å la paret være i fred, så lenge de flyttet permanent fra landsbyen de kom fra.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema, og kildegrunnlaget er ikke alltid like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor korte frister og inneholder gjerne lite bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Respons Irak: Polygami og æresrelaterte problemstillinger

Referanser

Skriftlige kilder

- Ayoubi, R. (2011, 26. januar) Iraq toys with polygamy as solution for war widows. *BBC*. Tilgjengelig fra <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-12266986>) [lastet ned 8. mai 2014]
- Bahaddin, S. (2010, 31.12). The killers of 21 Kurdish women still not arrested in Iraqi Kurdistan. *Kurd net*. Tilgjengelig fra <http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2010/12/state4433.htm> [lastet ned 16. mai 2014]
- COSIT (2011). *Monitoring the situation for women and children in Iraq. Multiple Indicator Cluster Survey 2011*. Bagdad: COSIT. Tilgjengelig fra <https://www.hightail.com/download/WUJaMFhvYXlsMHIVQU1UQw> [lastet ned 8. mai 2014]
- Frazer, M. (2011, 26. september) Iraqi Kurdistan enforces the new polygamy law. *Kurd net*. Tilgjengelig fra <http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2011/9/state5458.htm> [lastet ned 13. mai 2014]
- ICRC, dvs. International Committee of the Red Cross in Iraq (2011, august). *Households headed by women in Iraq: A case for action*. Bagdad: ICRC. Tilgjengelig fra <http://www.icrc.org/eng/assets/files/2011/iraq-women-survey-2011-08-eng.pdf> [lastet ned 14. mai 2014]
- Keli, H. (2010, februar). Polygamy in the Muslim world and new restrictions in Iraqi Kurdistan. *Kurdish Herald*, vol 2. Issue 1, February 2010. Tilgjengelig fra <http://www.kurdishherald.com/issue/v002/001/article08.php> [lastet ned 13. mai 2014]
- Landinfo (2010, 7. desember). *Irak: Situasjonen for skilte kvinner i Sulaymaniya*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/1497/1/1497_1.pdf [lastet ned 16. mai 2014]
- Landinfo (2011, 30. september). *Irak: Spesifikke problemstillinger knyttet til tvangsekteskap og skilsmisse*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/1798/1/1798_1.pdf [lastet ned 13. mai 2014]
- Leland, J. og Abdulla, N (2010, 20. november). A Killing Set Honor Above Love. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <http://www.nytimes.com/2010/11/21/world/middleeast/21honor.html?pagewanted=all&r=0> [lastet ned 14. mai 2014]
- [Personstatusloven av 1959]. Law № (188) of the year 1959 Personal Status Law and amendments. Tilgjengelig fra http://apps.americanbar.org/rol/publications/iraq_personal_status_law_1959_english_translation.pdf [lastet ned 14. mai 2014]
- Rudaw (2014, 29. januar). Iraqi Kurdistan: Women's Equality Laws Show Signs of Progress. *Rudaw*. Tilgjengelig via Unrepresented Nations and Peoples Organizations <http://www.unpo.org/article/16792#sthash.vInK1Mrp.dpuf> [lastet ned 12. mai 2014]

Respons Irak: Polygami og æresrelaterte problemstillinger

Muntlige kilder

- Iraq al-Amal, seminar om æresrelatert vold i Irak, Oslo 14. februar 2014

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.